

PREBIVALSTVO NA OBMOČJU OBČINE KRANJ

Vlado Valenčič

I.

Od prvega štetja prebivalstva, ki je bilo na področju današnje občine Kranj izvedeno leta 1754, so ohranjeni popisi za župnije Kranj, Šmartno pri Kranju, Naklo, Preddvor, Križe, Smladnik in vikariat Podbrezje. Popis zajema župnije v njihovem obsegu pred reformami Jožefa II., ki so prinesle več novih župnij in znatno spremenile obseg dotedanjih.¹ Ozemlja prvih štirih župnij so sedaj v celoti vključena v kranjsko občino, od ostalih treh ji pripadajo le nekatere vasi. Ozemlje občine sega še na področja nekaterih drugih župnij, za katere nimamo podatkov prvega štetja. To so bile predjožefinske župnije Cerklje, Šenčur, Velesovo, Jezerško, Selca in Stara Loka. V celoti je vključeno v občino Kranj ozemlje župnij Cerklje, Šenčur, Velesovo in Jezerško; od župnij Selca in Stara Loka je v kranjski občini le nekaj naselij. Popisno gradivo iz leta 1754 se nanaša na jedro današnje občine in je dovolj pomembno, da more biti osnova za primerjavo razvoja prebivalstva na kranjskem področju.

O splošnem značaju in pomenu prvega ljudskega štetja je naše zgodovino pisje že razpravljalo. Tudi popisi za nekatere župnije so bili že izkoriščeni za prikaz stanja in razvoja prebivalstva na posameznih področjih.² Iz popisa kranjske župnije so bili objavljeni podatki o številu hiš in prebivalcev.³

Ohranjeni sezname prebivalcev, za vsako župnijo v enem ali več zvezkih, vsebujejo prebivalce po imenu, spolu, starosti in stanu ter navajajo kraj, kjer so živeli, in zemljiško gospostvo, kateremu so bili podložni.⁴

---

¹ Glede obsega župnij pred Jožefom II. prim. M. Miklavčič, Predjožefinske župnije na Kranjskem v odnosu do politične uprave, Glasnik muzejskega društva za Slovenijo 25—26 (1944—1945), 48 sl. — ² F. Zwitter, Prebivalstvo na Slovenskem od XVII. stoletja do današnjih dni, Ljubljana 1936, 18 sl. - M. Dobovšek, O gibanju prebivalstva Kranjske in posebej radovljiške dekanije od Valvasorja do danes, Geografski vestnik 10 (1934), 104 sl. - V. Valenčič, Prebivalstvo Ljubljane pred dve sto leti, Kronika 2 (1954), št. 3, 191 sl. ter Prebivalstvo kamniškega področja skozi tri stoletja, Kamniški zbornik 4 (1958), 41 sl. — ³ J. Zontar, Zgodovina mesta Kranja, Ljubljana 1939, 247. — ⁴ Popis hrani Kapiteljski arhiv v Ljubljani in sicer za župnijo Kranj fasc. 117/10, Križe fasc. 117/11, Šmartno pri Kranju fasc. 119/1, Naklo fasc. 119/8,

Za popis niso uporabljali enotnih obrazcev, zato se sezname med seboj razlikujejo po obliki in načinu sestave. V nekaterih manjkajo seštevki in je treba popisane prebivalce šele prešteti, da ugotovimo njihovo število. Neenotnost v načinu popisa se občuti zlasti glede obsega osnovnih skupin oseb, ki so bile popisane skupaj. Sicer so vsi popisovalci redno popisali družinske člane skupno, najprej družinskega poglavarja, moža in ženo, otroke, ločeno sinove in hčere, po njihovi starosti, nato morebitne druge sorodnike in nazadnje posle, hlapce in dekle, toda velika neenotnost je glede gostačev (v nemških seznamih *Inwohner*, v latinskih *incolae* ali *inquilini*). V nekaterih seznamih so posamezni sloji prebivalstva za vsako vas ločeno izkazani, kmetje zase, kajžarji zase, gostači zase, drugeje so popisani pripadniki raznih slojev pomešano brez posebnega vidnega vrstnega reda. Nekateri popisovalci so gostače, posameznike in cele družine, popisali skupaj z družinami kmetov in kajžarjev, v Kranju skupaj z meščanskimi družinami. Zdi se, da so v nekaterih župnijah popis izvedli po družinah ali gospodinjstvih, v drugih pa so vzeli hiše ali kmečka gospodarstva kot nekakšne popisne skupine ter popisali skupaj vse osebe, ki so živele pod isto streho ali v zgradbah istega gospodarja. V seznamu župnije Križe so bile take popisne skupine, podložne istemu gospodarstvu, opremljene s tekočimi številkami, pri župniji Preddvor so med njimi vidni presledki, pri župniji Šmartno so skupine ločene s črtami, pri župniji Smlednik je za vsako naveden seštevke pripadajočih oseb. Drugi sezname so glede tega včasih nejasni; ni mogoče ugotoviti, kateri skupini je treba popisano osebo šteti. Nepreglednost in nejasnost ter neenotnost pri popisu gostačev ne dopušča, da bi prišli do točnega števila družin ali gospodinjstev. Zlasti je otežkočena primerjava strukture kmečkih gospodarstev glede na lastno in tujo delovno silo po posameznih župnijah.

Dotakniti se moramo tudi vprašanja popolnosti ali nepopolnosti prvega ljudskega štetja. Nekateri menijo, da so bili popisi precej pomanjkljivo izvedeni, da je ostalo mogoče precejšnje število oseb nepopisanih in so torej na podlagi popisov ugotovljeni rezultati prenizki. Težko je sedaj presoditi, koliko je bil popis iz leta 1754 nepopoln in koliko ni zajel prav vseh oseb, ki so v času, ko je bil izveden, živele na ozemlju posamezne župnije. Kolikor je mogoče oceniti ohranjene sezname župnij kranjskega področja, se zdi, da velikih vrzeli in nepopolnosti ni bilo. Sicer ne zasledimo v seznamih vseh imen naselij, ki so tvorila posamezne župnije, primerjava z rezultati poznejših ljudskih štetij pa pokaže, da so bila zlasti manjša naselja včasih upoštevana skupaj z večjimi. V popisu župnije Naklo je tudi kraj Za Pecami (v seznamu *Pettschan*, v župnijskih zapisnikih so se uporabljale tudi druge oblike kot n. pr. *Peze*, *ex Pezan* itd.). Tako so takrat imenovali severnozahodni del Spodnjih Dupelj. V prvi polovici

prejšnjega stoletja so začeli ta naziv opuščati, dokler ni prišel med ljudstvom v pozabo.⁵

V prvi tabeli so rezultati popisa v začetku navedenih sedmih župnij. Hiše v popisih sicer niso izrecno navedene, zato je za število hiš vzeto število kmetov in kajzarjev, kajti vsak kmet in vsak kajzar je imel hišo, v kateri je živel. Upošteval sem tudi župnišča, mežnarije, gradove, mline ter druge morebitne stavbe, na katere je bilo mogoče sklepati iz popisa. Za mesto Kranj sem vzel število hiš, ki ga je ugotovil že J. Žontar na podlagi popisa iz leta 1754. Naselja so navedena v takem zaporedju kot v seznamih.

Hiše in prebivalstvo po župnijah in krajih

Župnije in kraji	Hiš	Prebivalcev	Župnije in kraji	Hiš	Prebivalcev
K r a n j					
Kranj	210	1.500			
Š m a r t i n p r i K r a n j u					
Stražišče	68	887	Spodnja Besnica	19	187
Drulovka	23	151	Gorenja Sava	11	103
Breg	26	141	Pševo	9	64
Jama	27	199	Javornik	8	56
Praše	17	172	Zabukovje	13	88
Mavčiče	23	200	Sv. Jošt	2	12
Podreča	21	150	Okroglo	16	86
Bitnje	78	653	Žeje	12	72
Zgornja Besnica	40	290			
				413	3.511
N a k l o					
Naklo	37	247	Pivka	20	109
Malo Naklo	19	104	Polica	3	18
Bistrica	13	80	Struževo	19	96
Zadruga	9	54	Strahinj	39	272
Zgornje Duplje	22	128	Goriče	25	138
Za Pecami	9	54	Srednja vas	12	78
Spodnje Duplje	6	40	Zalog	13	79
				246	1.497

Župnije in kraji	Hiš	Prebi- valcev	Župnije in kraji	Hiš	Prebi- valcev
P r e d d v o r					
Preddvor	18	129	Trstenik	21	142
Nova vas	11	68	Pangeršica	4	28
Hrib	1	16	Povlje	9	69
Dol	2	31	Čadovlje	8	65
Srednja Bela	24	142	Žablje	5	35
Zgornja Bela	19	128	Suha	29	223
Spodnja Bela	15	96	Kokrica	27	246
Hraše	5	47	Srakovlje	5	46
Tatinec	11	62	Mlaka	10	62
Potoče	17	133	Bobovek	4	33
Tupaliče	19	195	Ilovka	5	40
Mače	12	70	Breg	14	89
Bašelj	18	137	Rupa	25	182
Babni vrt	9	63	Primskovo	36	232
Kokra	36	318	Gorenje	12	85
Zgornje Tenetiše	12	77	Huje (del)	3	22
Spodnje Tenetiše	11	59	Klanec	14	113
Letenice	10	75	Britof	26	145
Zavoda	4	18	Orehovlje	12	67
Kamnjek	6	27	Čirčiče	28	164
Predoslje	40	289		597	4.268
P o d b r e z j e					
Podtabor	24	162	Zaloše	53	291
Britof	17	132	Otoče	14	98
Srednja vas	13	111	Praproče	4	28
Dolenja vas	33	177	Posavec	7	46
Zvirče	19	102	Dobro polje	2	13
Ljubno	23	195		209	1.355
K r i ž e					
Križe	77	514	Gozd	11	65
Žiganja vas	33	175	Bistrica	17	110
Senično	42	268	Brezje	8	45
Spodnje Duplje	30	159		218	1.336

Župnije in kraji	Hiš	Prebivalcev	Župnije in kraji	Hiš	Prebivalcev
S m l e d n i k					
Smlednik	34	247	Vikrče	7	42
Hraše	37	324	Zavrh	9	83
Moše	26	180	Podreča	9	91
Dragočajna	8	62	Zbilje	22	161
Zgornje Pirniče	36	246	Tacen	38	260
Virje	9	89	Trboje	57	351
Spodnje Pirniče	19	131	Sv. Valburga	31	205
				342	2.472

V pregledu so v celoti upoštevane tudi župnije, od katerih so v sedanji kranjski občini le nekatere vasi. Iz župnije Križe pripadata občini Kranj Spodnje Duplje (del) in Golnik, ki ga seznam iz leta 1754 vsebuje v kraju Senično. Iz nekdanjega vikariata Podbrezje so v kranjski občini kraji Dolenja in Srednja vas (Podbrezje), Britof ter Podtabor, iz župnije Smlednik pa Podreča (del) in Trboje. Nekaj krajev je takih, ki se omenjajo v dveh župnijah, katerima so posamezni deli pripadali. Tako je Podreča pripadala deloma šmartinski deloma smledniški župniji, Spodnje Duplje deloma nakelski, deloma kriški župniji. V popisu šmartinske župnije sta vsebovana Srednje in Zgornje Bitnje, Spodnje Bitnje je bilo v starološki župniji; po ustanovitvi župnije v Žabnici je pripadlo tej. Od kraja Huje je bil le manjši del v preddvorski župniji, po popisu iz leta 1754 sodeč le tri hiše, večji del je pripadal Šenčurju.⁶

II.

Tabela, ki sledi, prikazuje razvoj prebivalstva na področju kranjske občine od prvega popisa pa do zadnjega štetja leta 1953. Število prebivalstva je navedeno po katastrskih občinah na podlagi stanja, kakor je bilo določeno s spremenjenim zakonom o območjih okrajev in občin v Ljudski republiki Sloveniji z dne 28. decembra 1958.⁷ Ta zakon določa, kateri kraji tvorijo sedaj občino Kranj in navaja, katerim katastrskim občinam pripadajo posamezni kraji. Katastrski občini Križna gora in Nemilje nista celi v kranjski občini, temveč le delno. Od Križne gore

- A. Koblar, *Zgodovina nakelske fare*, Ljubljana 1885, 13. — ⁶ J. Žontar, o. d., 217. - Glede pripadnosti raznih krajev posameznim predjožefinskim župnijam glej M. Miklavčič, o. d. — ⁷ Uradni list LRS z dne 30. decembra 1958, št. 44

pripadajo občini Kranj kraji Čepulje, Lavtarski vrh in Planica, od katastrske občine Nemilje pa Jamnik, Nemilje, Njivica z Logom in Podblica, ne pa Rovte, ki pripadajo sedaj občini Radovljica. Stanje prebivalstva za leti 1817 in 1869 je v popisih izkazano skupaj z Njivico in Logom; števili za ti dve leti se torej nanašata na celo katastrsko občino. V številu prebivalstva pri naslednjih štetjih pa Rovte niso več upoštevane. Leta 1900 so imele 6 hiš s 23 prebivalci, leta 1931 pa tudi 23 prebivalcev. Razlike v stanju prebivalstva katastrske občine Nemilje po letu 1869 gredo torej delno na račun tega naselja.

Število prebivalstva za leto 1754 po katastrskih občinah je preračunano na podlagi župnijskih popisov, iz katerih so vzeti podatki prve tabele. V katastrski občini Kranj je vsebovana Gorenja Sava, ki je bila prvotno v celoti del katastrske občine Stražišče. Gorenja Sava je imela več delov. Občinski leksikon za leto 1900 je poleg naselja Gorenja Sava navajal še njene dele Gaštej, Labore in Šmartno. V popisih za leto 1754, 1817 in 1869 so rezultati izkazani le za vso Gorenjo Savo skupaj; šele pri poznejših štetjih je navedeno število prebivalcev za posamezne krajevne dele. Zato je v pregledu Gorenja Sava vsebovana pri Kranju skupaj z ostalimi deli do všteti leto 1869, pozneje pa sama. Ker je pomenila večji del kraja — leta 1900 je imela Gorenja Sava 189 prebivalcev, Gaštej 14, Labore 19, Šmartno pa 16 — na končni rezultat primerjave ta netočnost bistveno ne vpliva. Rezultati za Huje in Bitnje iz leta 1754 ne veljajo za celi katastrski občini, temveč le za tista dela, ki sta pripadala župnijama Preddvor in Šmartno. Tudi katastrska občina Tupaliče ni upoštevana v celoti, izkazano število prebivalcev velja le za kraj Tupaliče; za kraj Možjanca, ki je v cerkljanski fari, število prebivalcev ni znano. Za katastrsko občino Golnik stanje prebivalstva ni mogoče izračunati, ker ta kraj v popisu leta 1754 ni bil posebej izkazan. V pregledu manjkajo seveda za leto 1754 podatki o številu prebivalstva vseh ostalih katastrskih občin, ki jih tvorijo kraji, pripadajoči drugim župnijam, ne pa tistim, navedenim v prvi tabeli.

Podatki o stanju leta 1817 so povzeti iz seznama o upravni razdelitvi ozemlja ljubljanskega gubernija.⁸ V seznamu sicer ni povedano, katero štetje je dalo objavljene številke o stanju prebivalstva. Verjetno pa je, da so bile rezultat vojaške konskripcije, izvedene istega leta ali pa nekaj prej. Ta seznam navaja število prebivalcev tudi za posamezne kraje, ki so bili deli katastrskih občin (podobčin). Zato je bilo mogoče število prebivalstva

str. 583. — ⁸ Haupt-Ausweis über die Eintheilung des Laibacher Gouvernementsgebiethes in Provinzen, Kreise, Sektionen, Bezirks-Obrigkeiten, Hauptgemeinden, Untergemeinden und Ortschaften, nebst deren Häuser- und Seelenanzahl im Jahre 1817. —

brez težav preračunati na sedanji obseg katastrskih občin z izjemo že omenjenih primerov katastrskih občin Nemilje, Kranj in Stražišče. Manjkata le rezultata za Spodnje in Zgornje Jezersko, ki sta upravno pripadala Koroški. Kot kraj katastrske občine Kokra je sicer vpisano tudi Jezersko (Seeland) s tremi hišami in 31 prebivalci, toda to ni moglo biti Spodnje Jezersko, ki je imelo leta 1826 ob napravi franciscejskega katastra 11 kmetov in 12 kajžarjev.⁹

Število prebivalstva za leto 1869 je bilo ugotovljeno ob ljudskem štetju 31. decembra navedenega leta; rezultati so posneti iz krajevnih repertorijev, ki jih je izdala avstrijska centralna statistična komisija.¹⁰ Redna ljudska štetja, za katera so objavljeni rezultati po posameznih naseljih, so bila v Avstriji 31. decembra 1869, 1880, 1900 in 1910. Razen za leto 1869 so v tabeli navedeni izmed vseh teh štetij še podatki za leto 1900 po uradnih publikacijah statistične centralne komisije.¹¹ Za prikaz razvoja ne navajam v tabeli rezultatov vseh navedenih štetij. V razmeroma kratki, desetletni dobi med posameznimi štetji pri večini krajev tako ali tako ni bilo velikih sprememb. Uporabil pa sem v tabeli raje podatke za leto 1900, ne pa podatkov zadnjega avstrijskega štetja iz leta 1910, zaradi primernejšega načina objave rezultatov. V občinskih leksikonih so izkazane tudi katastrske občine s pripadajočimi kraji, v krajevem repertoriju za leto 1910 jih pa ni.

Pri dveh štetjih med obema vojnoma so uporabljeni rezultati štetja iz leta 1931, ki so bili objavljeni po katastrskih občinah in posameznih krajih.¹² Za prikaz gibanja prebivalstva so rezultati iz leta 1931 bolj značilni kot iz leta 1921. Pri popisu leta 1921 so se izražale še negativne posledice svetovne vojne, medtem ko se leta 1931 bolj kažejo vplivi po industrializaciji usmerjenega gospodarskega razvoja. Po drugi svetovni vojni je bilo štetje prebivalstva izvedeno dvakrat, 15. marca 1948 in 31. marca 1953.¹³ Za nas je seveda bolj zanimivo drugo štetje, v rezultatih katerega se že v celoti zrcali napredek v povojni industrializaciji in z njim združene spremembe v krajevni razmestitvi prebivalstva okrog tako pomembnega industrijskega središča, kakor je postal Kranj. Nagli razvoj, ki

⁹ S. Polajnar, Dolina Kokre, Geografski vestnik 27—28 (1955—1956), 230. —

¹⁰ Imenik krajev vojvodine Kranjske. Sestavljen na podlagi ljudskega številenja od 31. decembra 1869 po c. kr. statistični centralni komisiji, Ljubljana 1874 ter Orts-Reperitorium des Herzogthumes Kärnten. Auf Grundlage der Volkszählung vom 31. December 1869 bearbeitet von der k. k. statistischen Central-Commission, Wien 1872. —

¹¹ Gemeindelexicon der im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder. Bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. December 1900. VI. Krain. V. Kärnten, Wien 1905. — ¹² Splošni pregled Dravske banovine, Ljubljana 1939. —

¹³ Popis stanovništva FNRJ 1953, knjiga 14 ter podatki Zavoda LRS za statistiko,

se je nadaljeval po zadnjem štetju, je številke iz leta 1953 gotovo že znatno prehitel; pričakovati moramo, da bo v rezultatih prihodnjega štetja krepko potrjena smer razvoja zadnjih desetletij.

Stanje prebivalstva na območju občine Kranj

Katastrske občine	1754	1817	1869	1900	1931	1953
Mesto Kranj						
Čirčiče	164	190	184	201	312	680
Drulovka	151	152	217	206	287	837
Huje	22	68	138	118	201	2078
Klanec	113	145	204	189	378	893
Kranj	1603	1871	2537	2653	4191	7526
Primskovo	317	337	448	445	822	1827
Rupa	182	181	170	164	186	217
Stražišče	887	876	1034	1146	1753	3414
Struževo	96	114	120	98	178	355
Skupaj	3535	3934	5052	5220	8308	17.827

Okolica

Babni vrt	402	361	413	400	404	403
Bela	550	513	665	627	605	787
Bitnje	653	741	1038	896	970	1180
Breg ob Savi	141	196	193	172	157	226
Breg ob Kokri	536	634	618	534	626	916
Britof	212	226	370	344	374	635
Cerklje		551	611	562	618	634
Češnjevka		139	154	126	122	129
Dobrava		69	77	71	45	46
Duplje	435	488	628	571	677	785
Golnik		98	138	132	388	636
Goriče	258	283	325	253	282	286
Grad		433	479	465	511	673
Hrastje		250	273	329	351	431
Jama	199	204	200	187	167	179
Kokra	318	298	507	431	479	428
Kokrica	489	479	558	537	597	1122
Križna gora (del)		97	111	108	114	79

Katastrske občine	1754	1817	1869	1900	1931	1953
Lahovče		409	440	443	433	413
Luže		390	475	478	510	541
Mavčiče	200	194	274	303	287	320
Naklo	351	316	377	315	394	563
Nemilje (del)		350	421	389	386	319
Okroglo	86	91	108	102	79	89
Olševек		219	344	305	253	318
Pivka	127	159	142	136	155	179
Podbrezje	582	497	646	555	625	604
Podreča	241	246	302	285	293	285
Praše	172	149	148	147	132	148
Predoslje	289	334	411	394	441	533
Pšata		124	95	129	103	140
Spodnja Besnica	187	222	214	217	223	265
Spodnje Jezersko			176	140	126	152
Spodnji Brnik		277	363	344	317	314
Srednja vas	157	191	191	202	166	154
Strahinj	272	424	425	343	432	534
Suha	223	165	209	197	197	198
Sv. Jošt	220	217	286	226	218	229
Šenčur		692	742	745	909	1237
Šenturška gora		428	532	533	475	424
Šmartno		329	466	372	336	351
Štefanja gora		178	205	182	164	134
Tenetiše	136	162	170	141	156	177
Trboje	351	330	405	369	328	403
Tupaliče	195	287	315	287	273	314
Velesovo		641	733	697	612	672
Visoko		455	584	517	528	652
Voglje		532	691	646	710	837
Zalog		393	443	405	433	413
Zgornja Besnica	290	323	354	312	289	334
Zgornje Jezersko			496	536	563	670
Zgornji Brnik		439	574	517	472	493
Žabnica		425	515	538	520	569
Žeje	152	137	197	163	207	267
Skupaj	8424	16.785	20.827	19.355	20.232	23.760
Občina Kranj		20.719	25.879	24.575	28.540	41.587

III.

Na področju občine, za katero so podatki iz leta 1754 (brez Huj), je tedaj živelo 11.937 ljudi. Na istem področju je popis leta 1817 ugotovil 12.544 oseb, prirastek je znašal 607 ljudi ali 5 %. Pri razdobju 63 let takega razvoja ni mogoče označiti kot napredovanje, temveč le kot stagnacijo. Na področju štirinajstih katastrskih občin se je število prebivalstva celo zmanjšalo za 393 oseb; katastrske občine, ki so napredovale, so imele skupen prirastek 1000 oseb. Od tega prirastka je bila tretjina v Kranju in nekaterih okoliških krajih. Sorazmeroma močneje je napredovalo prebivalstvo na področju katastrskih občin Breg ob Savi, Srednja vas in Strahinj, največje nazadovanje pa je mogoče zaznamovati na področju katastrskih občin Suha in Podbrezje. Vendar tudi v krajih, kjer so bile večje spremembe, ni mogoče govoriti o izraziti težnji populacijskega razvoja; stanje prebivalstva je bilo na splošno ustaljeno desetletja, le v Kranju in nekaj sosednih krajih je opaziti rahlo napredovanje. Gotovo je to tudi v zvezi s takratno ustaljenostjo gospodarskih in socialnih razmer. Gospodarstvo na kranjskem področju ni odpiralo novih možnosti za zaposlitev in preživljanje morebitnega populacijskega prirastka. Negativno so na razvoj prebivalstva v prvih dveh desetletjih prejšnjega stoletja vplivale francoske vojne in, kot posledica slabih letin, lakota, ki je leta 1817 dosegla višek.¹⁴

Podatki o stanju prebivalstva ne dajejo odgovora na vsa vprašanja, ki se postavljajo v zvezi z razvojem populacije. Upoštevati je treba tudi naravni prirastek, presežek rojenih nad umrlimi. Žal mi za to razpravo ni bilo mogoče izkoristiti gradiva župnijskih krstnih in mrliških knjig; zbiranje podatkov po matičnih knjigah je zamudno delo, ki ga kratki čas ni dopuščal. Na uporabo pa so objavljeni podatki o številu rojenih za nakelsko župnijo.¹⁵ V desetletju 1751—1760, torej v dobi, iz katere so rezultati prvega štetja, je bilo letno rojenih povprečno 64,3, umrlo pa 56,6 oseb. Pri leta 1754 ugotovljenem številu prebivalcev — 1497 oseb — je znašala nataliteta 42,9 ‰, umrljivost 37,8 ‰, naravni prirastek pa 5,1 ‰. Nakelska župnija je tvorila le majhen del kranjskega področja; vprašanje je, kolika sta ista nataliteta in umrljivost značilni tudi za druge župnije. Nataliteta 42,9 ‰ ni bila sicer izjemna, toda sodi med najvišje, kolikor jih je bilo mogoče ugotoviti.¹⁶ Še večje razlike kot pri nataliteti zasledimo pri umrljivosti, ki je tudi na istem področju ko-

tabela 1: Popis stanovništva 31 marta 1953. — ¹⁴ J. Žontar, o. d., 302. - Glede slabih letin in lakote prim. J. Mal, Zgodovina slovenskega naroda, Celje 1928, 504 sl. — ¹⁵ J. Vrhovnik - A. Koblar, o. d., 10 sl. — ¹⁶ Prim. V. Valenčič, Prebivalstvo kamniškega področja skozi tri stoletja, Kamniški zbornik 4 (1958), 49 sl. —

lebala v zelo širokih mejah. Naravni prirastek 5 promile ni pretiran, četudi upoštevamo tedanjo visoko umrljivost. Za prva desetletja 19. stoletja izkazuje populacijska statistika za slovenske dežele skoraj dvakrat tolik prirodní prirastek, za Primorsko celo višji.¹⁷ V razdobju 1870 do 1880 je bil naravni prirastek na področju nekdanjega kranjskega političnega okraja znatno nižji, znašal je letno 3,5 ‰ pri nataliteti 32,3 ‰, kar je bil najnižji promile prirastka v slovenskih podeželskih okrajih; za nekdanjo Kranjsko je povprečje takrat znašalo 6,5 ‰.¹⁸ V istem razdobju, med štetjema 1869 in 1880, je število prebivalstva v kranjskem političnem okraju nazadovalo za 2,8 ‰; nazadovanje je bilo posebno močno na področju kranjskega sodnega okraja, ki se krije nekako s področjem sedanje občine. V manjšem obsegu je v istem času nazadovalo na Kranjskem še prebivalstvo radovljiškega okraja, kar je bilo v zvezi s tedanjo krizo gorenjskega železarstva. Nazadovanje v kranjskem okraju je uradna statistična publikacija pripisovala močno razširjenemu alkoholizmu.¹⁹ V poznejših desetletjih se je stanje izboljšalo in je kranjski okraj izkazoval višji naravni prirastek.

Naj je naravni prirastek v drugi polovici 18. in v prvih desetletjih prejšnjega stoletja dosegel le 5 ‰ ali tudi nekaj manj, vsekakor pomeni, da bi se število prebivalstva moralo letno povečati na področju katastrskih občin, za katere imamo podatke iz leta 1754, za približno 50 do 60 oseb. Dejanski prirastek v razdobju 1754—1817 je za naravnim znatno zaostajal. Razlika gre na račun izseljevanja; ker prirastek prebivalstva ni našel življenjskih možnosti v domačem kraju, si je iskal kruha drugod.

Razvoj prebivalstva v naslednjem razdobju do leta 1869 ima drug značaj. Na področju skoraj vseh katastrskih občin je število prebivalstva naraslo. Skupni prirastek je znašal 4583 oseb, 1135 na sedanjem mestnem področju, 3448 v okoliških katastrskih občinah. Manj oseb so našteli le v devetih katastrskih občinah, ki so nazadovale skupno za 95 prebivalcev, tako je dejanski prirastek znašal 4488 oseb. Absolutno je najbolj napredoval Kranj, za 666 oseb, sledile so Bitnje z 297 in Kokra z 209 osebami. Bilo pa je še več katastrskih občin, kjer se je število prebivalcev povečalo za več kot sto oseb. Naraščanje prebivalstva v mestu je bilo delno posledica sorazmerne gospodarske svobode, ki je dajala pobudo za večjo obrtno dejavnost.²⁰ Dobe sredi prejšnjega stoletja pri nas ne moremo na splošno označiti kot dobo večjega gospodarskega napredka. Nastajala

¹⁷ F. Z w i t t e r, o. d., 91. — ¹⁸ Promili so izračunani na podlagi rezultatov statistike o gibanju prebivalstva, objavljene v Statistisches Jahrbuch za leta 1871—1880. —

¹⁹ Oesterreichische Statistik, V. Bd., 3. Heft, Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31. December 1880 in analytischer Bearbeitung, Wien 1884, IX. — ²⁰ J. Z o n t a r,

so sicer posamezna nova industrijska podjetja, zgrajena je bila prva železnica čez slovensko ozemlje, toda na drugi strani je naše železarstvo nazadovalo zaradi konkurence modernejše in močnejše tuje železarske industrije. Vendar kranjsko področje ni bilo neposredno v večji meri prizadeto ne v negativni ne v pozitivni smeri. Sicer je bila v Kokri železarna, ki je tudi skrčila svoj obrat; sredi stoletja je imela 50 delavcev, kovačev, drvarjev in pomožnih moči, desetletje prej je dajala zaslužek osemdesetim delavcem.²¹ Zdi se, da nazadovanje zaposlitve v železarni ni vplivalo na razvoj v kraju samem, saj je število prebivalstva v Kokri sorazmerno celo močno naraslo.

Napredovanje prebivalstva v predmarčni dobi po končanih francoskih vojnah in letih lakote je bilo na Slovenskem splošen pojav. Pripisovali so ga blagodejnemu vplivu »fiziokratskega sistema«, to je vseh tistih reform socialnega položaja kmetijskega stanu in kmetijske proizvodnje, ki imajo svoj začetek v zadnjih desetletjih 18. stoletja, a so do prave veljave prišle šele v mirni predmarčni dobi.²² Do preokreta v razvoju je prišlo pozneje, ko so železnice kot prva moderna prometna sredstva povezale naše gospodarstvo z gospodarstvom drugih dežel in ga spravile v njihovo odvisnost. Vpliv železnice je bil v začetku za naše gospodarstvo trojno negativen. Povečala se je konkurenca cenejših tujih tovarniških izdelkov na našem trgu. Ti so izpodrivali domače proizvode, posledica tega pa je bilo propadanje naših domačih obrti in malih podjetij. Sčasoma so začeli prihajati tuji agrarni proizvodi na naš trg, pritiskali so na cene in zmanjševali donosnost našega kmetijstva. To je bil eden izmed vzrokov agrarne krize, v kateri se je znašlo naše kmetijstvo v drugi polovici prejšnjega stoletja. Končno je železnica uničila prevozništvu, ki je bilo pomemben vir zaslužka podeželskega prebivalstva v naši deželi, skozi katero so šle trgovske poti od jadranskih pristanišč v notranjost države. Vse te negativne posledice se seveda niso takoj pokazale, toda njihov končni učinek je bilo nazadovanje življenjskih možnosti in vzporedno s tem tudi števila prebivalstva. Čedalje bolj je naraščalo število tistih, ki so si morali drugje, bodisi v domači deželi, bodisi v tujini iskati dela in zaslužka.

Primerjanje števil o stanju prebivalstva leta 1869 in 1900 po posameznih katastrskih občinah pokaže na kranjskem področju splošno naza-

---

o. d., 302. — ²¹ Bericht der Handels- und Gewerbekammer für das Kronland Krain zu Laibach über den landwirtschaftlichen, industriellen und commerziellen Zustand ihres Kammerbezirkes in den Jahren 1854, 1855 und 1856, Ljubljana 1857, 27 sl. - Die Gewerkschaft Kanker des Herrn Anton Fuchs Erben im Klagenfurter Kreise und Laibacher Kreise. Illyrisches Blatt 1840, št. 31. — ²² F. Zwitter, o. d., 49. — ²³ Glede

dovanje. Naraslo je število prebivalcev le v 14 katastrskih občinah za 297 oseb. Od tega je na Kranj prišlo 116, na Stražišče 112 oseb. Napredovanje za 40 oseb je zaznamovalo tudi Zgornje Jezersko, kar je v zvezi z razvojem tega naselja v tujskoprometno letoviško naselje. V vseh ostalih katastrskih občinah je število prebivalstva nazadovalo, in sicer skupno za 1732 oseb. Že to nazadovanje kaže na močno izseljevanje. Dejansko je bil obseg odseljevanja še večji, kajti prišteti bi bilo treba še ves naravni prirastek, ki ni bil majhen. Nimamo sicer podatkov prirodnega prirastka za področje današnje občine, toda naravni prirastek je v kranjskem političnem okraju v desetletju 1870—1880 znašal 3,8 ‰, 1881—1890 5,6 ‰, v obdobju 1891—1900 pa 6,3 ‰.²³ Število oseb, ki so se v razdobju 1869—1900 odselile, je šlo v več tisočev. Izseljevanje je bilo v zadnjih desetletjih prejšnjega stoletja in vse do prve svetovne vojne splošen pojav, ki je zajel skoraj vse dele slovenskega ozemlja. Na bivšem Kranjskem je bilo zlasti močno izseljevanje v Ameriko, vendar je bil kranjski okraj med tistimi, ki so bili pri tej smeri izseljevanja manj prizadeti.²⁴ Iz kranjske okolice so se izseljevali raje na Štajersko in Koroško, kjer so se zaposlili največ v raznih industrijskih središčih teh dežel. Ob štetju leta 1900 je živelo na Štajerskem 2468 in na Koroškem 2210 oseb z domovinsko pravico v občinah kranjskega okraja. V istih občinah je imelo domovinsko pravico 1863 oseb, ki so ob času štetja živele v Ljubljani.²⁵ Te številke se nanašajo na ves tedanji kranjski politični okraj, toda verjetno je bilo pri tem udeleženo kranjsko področje vsaj sorazmerno s številom svojega prebivalstva. Statistika prebivalstva po domovinski pripadnosti ne kaže neposredno rezultatov preseljevanja, kajti domovinsko pravico izseljencev so pridobile njihove žene in v tujini rojeni otroci, ki niso mogoče nikoli videli očetove domovine. Izseljenec si je ob določenih pogojih mogel pridobiti domovinsko pravico v kraju bivanja. Kljub temu pa moremo iz domovinske statistike sklepati vsaj delno na obseg in smeri preseljevanja.

Popolnoma druga smer razvoja se pokaže v naslednjem razdobju, od 1900 do 1931. V 37 katastrskih občinah je število prebivalstva napredovalo, v 25 je nazadovalo, v eni je ostalo nespremenjeno. V napredujočih občinah je znašalo povečanje 4620 oseb, v katastrskih občinah z nazadujočim prebivalstvom pa so našteli 655 oseb manj, kot jih je bilo leta 1900. Od prirastka je prišlo na Kranj 1538, na Stražišče 607, na

podatkov za razdobje 1870—1880 glej op. 18, za 1881—1890 Oest. Statistik, XXXII. Bd., 1. Heft, I. Tafel, XXXVIII, za 1891—1900 Oest. Statistik, LXIII. Bd., 1. Heft, I. Tafel, XLVI. — ²⁴ I. Mulaček, Naše izseljevanje v številkah, Čas 7 (1913), 256 sl. — ²⁵ Oest. Statistik, LXIV. Bd., Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31. December 1900, 1. Heft, Die anwesende Bevölkerung nach ihrer Heimatsberechtigung. —

Primskovo 377, na Klanec 189, na Čirčiče 111 oseb. Tudi drugi kraji v neposredni okolici Kranja so zaznamovali večji ali manjši prirastek. V ostalih krajih se je znatneje pomnožilo število prebivalcev Golnika, ki je narasel za 256 oseb. Razvoj Golnika ima poseben vzrok; ustanovitev bolnišnice za tuberkulozne je pritegnila zdravstveno osebje in bolnike, katerih število je močno pomnožilo sicer maloštevilno prebivalstvo tega kraja.

Do preokreta v razvoju je prišlo po prvi svetovni vojni z ustanovitvijo jugoslovanske države. Do ljudskega štetja leta 1921 je še vedno prevladovala težnja nazadovanja. Od tega popisa nimamo rezultatov po posameznih krajih in katastrskih občinah, zato jih ne moremo natančno preračunati na sedanji teritorij kranjske občine. V ilustracijo razvoja 1900 do 1931 navajam število prebivalstva po takratnih političnih občinah.²⁶ Te politične občine so v glavnem zajemale sedanje kranjsko področje, manjkajo le katastrske občine Duplje, Golnik, Trboje in Žabnica ter dela katastrskih občin Križna gora in Nemilje, kolikor pripadata sedaj kranjski občini.

Prebivalstvo po političnih občinah

Politične občine	1900	1910	1921	1931
Cerklje	3230	3195	2971	3118
Hrastje	530	523	494	663
Jezersko	676	714	725	689
Kranj	2464	2580	2905	4191
Mavčiče	1300	1284	1208	1323
Naklo	1712	1713	1774	2070
Preddvor	2588	2588	2516	2718
Predoslje	2388	2390	2352	3196
Stražišče	2231	2227	2044	2723
Sv. Jošt	755	750	710	730
Šenčur	2332	2228	2207	2473
Velesovo	697	638	592	612
Voglje	646	674	660	710
Skupaj	21549	21504	21158	25216

²⁶ Podatki so vzeti za 1900: občinski leksikon glej op. 11; za 1910: Spezialrepertorien der im Reichsrat vertretenen Königreiche und Länder, Bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910, VI. Krain, Wien 1919, V. Kärnten, Wien 1918; za 1921: Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. januarja 1921 god. za 1931: Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931 god. —

Iz gornjih številke se vidi, da je bilo najnižje stanje prebivalstva ugotovljeno ob štetju leta 1921; do tedaj se skoraj povsod opaža tendenca nazadovanja. Izjema je bilo mesto Kranj, kjer se je kmalu po koncu prve svetovne vojne začela razvijati industrija.

Industrializacija Kranja in okolice — omogočile in pospeševale so jo gospodarske razmere v novi jugoslovanski državi — je naglo napredovala. Zavzela je večji obseg in v nekaj letih je bilo v mestu več tekstilnih in drugih tovarn, ki so zaposlile veliko število delavstva.²⁷ Tudi upravne in kulturne funkcije mesta so se pomnožile in vplivale na rast prebivalstva.

Od naraščajočih možnosti zaposlitve in preživljanja v populacijskem pogledu ni imelo koristi le mesto in njegova neposredna okolica, temveč tudi bolj oddaljeni kraji, zlasti tisti, ki so bili z mestom povezani z dobrimi cestami. V tovarnah se je zaposlilo mnogo delavcev in delavk, ki so ostali v okoliških vaseh na svojih domovih in so hodili, največ pa se vozili s kolesi na delo v kranjske tovarne. Naraslo je tudi prebivalstvo nekaterih od Kranja bolj oddaljenih krajev, kamor vpliv njegove industrializacije ni segel ali vsaj ni bil neposreden. Živahna lesna trgovina med obema vojnoma je dala pobudo za postavitve novih lesnoindustrijskih obratov, ki so potrebovali delovne moči, potrebno pa je bilo tudi večje število gozdnih delavcev. V nekaterih vaseh je bilo v lesni stroki in gozdarstvu zaposlenih precej ljudi, kar se je poznalo pri večjem številu prebivalcev. Med take kraje moremo šteti Kokro, Dvorje (katastrska občina Grad), Jezersko, kjer je prišel do veljave tudi vpliv tujkega prometa, ter verjetno še nekatere druge kraje. Posredno je industrializacija vplivala na pozitiven razvoj populacije v čisto agrarnih naseljih. Kmetijski proizvodi so dobili močnejši trg, zato so se izboljšale življensjske možnosti kmetijskega prebivalstva.

Kako se je z industrializacijo spremenil razvoj prebivalstva v kranjskem okolišu, pokažejo podatki o njegovi dejanski rasti, primerjani s podatki o prirodnem gibanju v nekdanjem kranjskem okraju. V času med štetjema 1921—1931 je prebivalstvo v okraju naraslo za 7541 oseb, kar je bilo za 1065 oseb več, kakor pa je v istem razdobju znašal naravni prirastek.²⁸ To pomeni, da je okraj prvikrat imel aktivni migracijski saldo; prebivalstvo se je pričelo v okraj doseljevati, prej se je le izseljevalo. Kranjski okraj je bil v dravski banovini razen okraja Ljubljana okolica edini podeželski okraj, ki je imel tedaj aktivni migracijski saldo. Ker ne poznamo točnega stanja prebivalstva pred začetkom druge sve-

²⁷ J. Žontar, o. d., 367 sl. — ²⁸ Številke so preračunane na osnovi podatkov o rojenih in umrlih, objavljenih v knjigi B. Pirc - I. Pirc, Življenska bilanca Slovenije v letih 1921—1935, Ljubljana 1937, ter rezultatov ljudskih štetij 1921 in 1931. —

toвне vojne, ne moremo presoditi, kolik je bil napredek do tega časa. Podatki o številu zaposlenega delavstva v kranjski industriji pa razkrivajo, da se je to število po letu 1931 v nekaterih tovarnah še znatno povečalo, kar gotovo ni ostalo brez vpliva na rast prebivalstva.²⁹

Razvoj, ki se je začel po prvi svetovni vojni, se je po drugi svetovni vojni v novih gospodarskih in socialnih razmerah še stopnjeval. Dotedanje industrijske zmogljivosti so se povečale, obrate so razširili in nastale so še nove tovarne. Ustvarjene so bile nove delovne in življenjske možnosti tudi na drugih področjih, v upravi, šolstvu, zdravstvu in drugod. V razdobju 1931—1953 se je prebivalstvo v občini pomnožilo za 13.366 oseb v 55 katastrskih občinah, nazadovalo je za 319 v 12, nespremenjeno je ostalo v eni katastrski občini. Najmočneje je prebivalstvo napredovalo v katastrskih občinah, ki tvorijo sedaj mesto Kranj. Povečini so svoje prebivalstvo podvojile. Huje, kjer so bili v zadnjih letih zgrajeni veliki stanovanjski bloki, ga je celo podeseterilo. Izjema med mestnimi katastrskimi občinami je Rupa, ki je imela manjši napredek, kot katere izmed okoliških občin. Izven mesta je sorazmeroma najbolj naraslo prebivalstvo v katastrskih občinah Britof, Golnik, Kokrica in Naklo; seveda je močno napredovalo še več drugih. Razen Golnika, s posebno funkcijo kot zdravilišče, so to kraji z industrijskimi obrati ali pa ob osrednjih poteh v mesto, od koder ni težav za dnevno odhajanje na delo v mesto. Močna koncentracija prebivalstva v mestu kaže, da se delavstvo in drugi zaposleni, ki prihajajo s podeželja, večidel nastanijo v mestu. Seveda je razlog tudi v tem, da se delavstvo ne rekrutira le iz kranjske okolice, temveč tudi iz drugih krajev Slovenije in ostale države.

V 22 letih, od šteta leta 1931 do 1953, je prebivalstvo na ozemlju občine napredovalo za 46 %. Prirodni prirastek v razdobju 1931—1940 je bil v tedanjem kranjskem okraju skupaj s škofjeloškim 11,8 %.³⁰ Za poznejši čas razpolagamo s podatki naravnega prirastka za vso Slovenijo. Med vojno je prišlo do občutnega nazadovanja, za leto 1945 je ugotovljen celo presežek umrlih nad rojenimi. Po končani vojni se je prirodni prirastek povečal, v letih 1949—1953 se je gibal med 11,0 ‰ in 12,6 ‰ letno.³¹ Četudi bi na kranjskem področju naravni prirastek presegal splošno povprečje, je kljub temu znatno zaostajal za dejanskim prirastkom prebivalstva, ki ga je pokazalo štetje leta 1953. Povečanje prebivalstva gre torej pretežno na račun doseljevanja.

²⁹ J. Žontar, o. d., 369. — ³⁰ Prirodni prirastek je izračunan na podlagi podatkov, objavljenih za leta 1931—1935 v knjigi pod op. 28, za 1936—1939 v Statističkom godišnjaku za navedena leta, za 1930 so podatki Higijenskega zavoda v Ljubljani. — ³¹ Statistični letopis LR Slovenije 1953, 28 in 1955, 27. — ³² J. W. Valvasor,

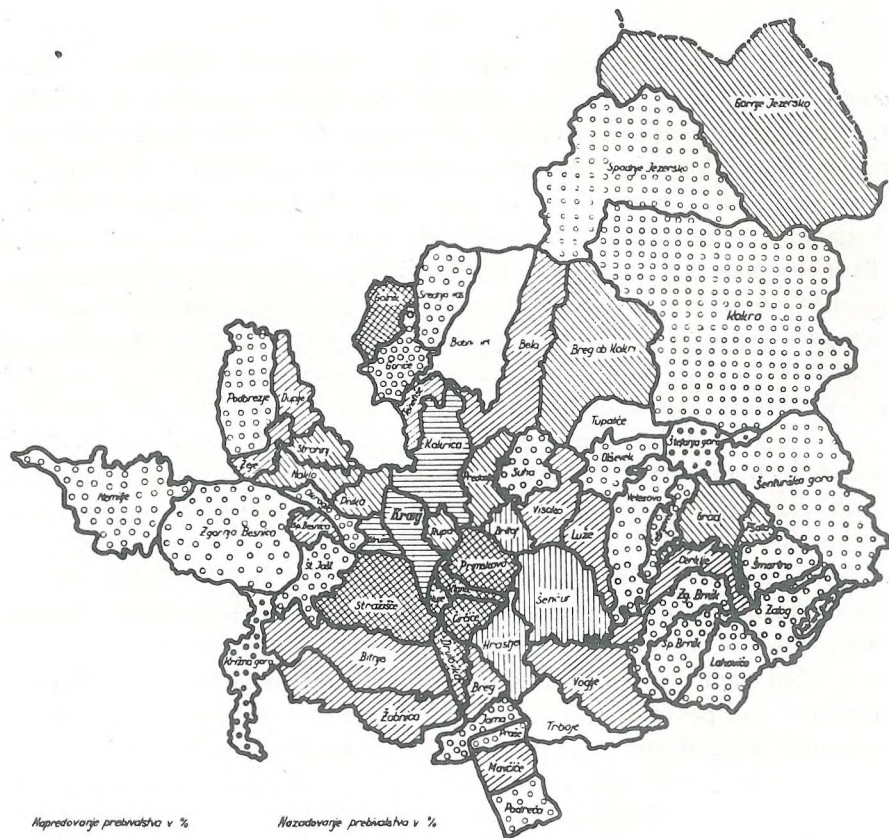
Katastrske občine, v katerih je prebivalstvo v zadnjih desetletjih nazadovalo, so Babni vrt, Kokra, Križna gora, Lahovče, Nemilje, Podbrezje, Podreča, Spodnji Brnik, Srednja vas, Šenturška gora, Štefanja gora in Zalog. Najmočnejše je nazadovanje v hribovskih vaseh, ki sicer v kranjski občini niso številne. To so vasi pod Krvavcem in okrog Sv. Jošta ter dolina Kokre. Med nazadujočimi in tistimi, kjer prebivalstvo stagnira, so pa tudi nekatere ravninske vasi. To so od Kranja bolj oddaljeni kraji okrog Cerkelj, zlasti taki, ki ne ležijo ob osrednjih prometnih zvezah. Značilen za vse kraje, ki stagnirajo ali nazadujejo, je njihov pretežno agrarni značaj. Povečini pripada sedaj kmetijstvu več kot polovica prebivalstva.

V dveh stoletjih, skozi kateri smo spremljali rast prebivalstva kranjskega področja, se izražajo štiri razvojne dobe. Od srede 18. pa v prva desetletja 19. stoletja je prebivalstvo stagniralo, sledila je doba počasnega in zmernega naraščanja, ki je trajala nekako do sedemdesetih let. Potem je prišla doba nazadovanja vse do prve svetovne vojne. Industrializacija je povzročila preokret v pozitivno smer, prebivalstvo se je pričelo naglo množiti. Gibanje prebivalstva po posameznih krajih se je bolj ali manj držalo splošne smeri razvoja, bili so seveda tudi primeri, ki so se od splošne smeri oddaljili in celo sprevrgli v njeno nasprotje.

Od leta 1869 — za to leto imamo podatke za vse katastrske občine — se je prebivalstvo na ozemlju kranjske občine povečalo za 60 %. Po posameznih katastrskih občinah se je stopnja napredovanja zelo razlikovala, precej številni so pa bili tudi kraji, kjer je bilo ob štetju leta 1953 naštetih manj ljudi kot leta 1869.

V razdobju od 1869 do 1953 je prebivalstvo napredovalo v naslednjih katastrskih občinah:

1400 %	Huje
301—400 %	Golnik, Klanec, Primskovo
201—300 %	Čirčiče, Drulovka, Stražišče
101—200 %	Kranj, Struževno, Kokrica
51—100 %	Britof, Hrastje, Šenčur
26—50 %	Breg ob Kokri, Grad, Naklo, Pivka, Predoslje, Pšata, Rupa, Strahinj, Zgornje Jezersko
11—25 %	Bela, Bitnje, Breg ob Savi, Duplje, Luže, Mavčiče, Spodnja Besnica, Visoko, Voglje
4—10 %	Cerklje, Tenetiše, Žeje.

Gibanje prebivalstva po katastrskih občinah v dobi 1869 do 1953

Nazadovale so naslednje:

- do 4 0/0 Babni vrt, Trboje, Tupaliče
- 5—25 0/0 Češnjevke, Goriče, Jama, Kokra, Lahovče, Nemilje, Okroglo, Olševek, Podbrezje, Podreča, Praše, Spodnje Jezersko, Spodnji Brnik, Srednja vas, Suha, Sv. Jošt, Šenturška gora, Šmartno, Velesovo, Zalog, Zgornja Besnica, Zgornji Brnik
- 26—50 0/0 Dobrava, Križna gora, Štefanja gora.

IV.

Popisi iz leta 1754 nam dajejo razen vpogleda v takratno številčno stanje prebivalstva tudi nekaj vpogleda v njegovo stanovsko in socialno strukturo. Popisovalci so navajali pri vsakem družinskem poglavarju tudi njegov stan (*Condition, conditio*), označeni so bili posli v družini; pri posameznih tujih stanovalcih je včasih naveden njihov poklic. Družinski poglavarji v podeželskih župnijah so označeni ponajveč kot kmetje (*Rusticus, Bauer, Hübler*), kajzarji (*Kaischler, Keüschler*) ter gostači (*Inwohner, inquilinus, incola*). Kmete nekateri popisi podrobneje označujejo kot cele, polovične itd. Med podeželskim prebivalstvom zasledimo še duhovnike, mežnarje, mlinarje, morebiti posameznega plemiča, fevdalca, ki je imel v kraju posest. Redke so navedbe rokodelcev ali drugih poklicev.

V Kranju so bili družinski poglavarji označeni največ kot meščani; rokodelstvo ali obrt, ki so jo opravljali, ni navedena. Precejšnje je število tistih, katerih stan sploh ni označen. Posebna kategorija meščanskega prebivalstva so bili meščanski gostači (*bürgerliche Inwohner*), razen teh so bili še navadni gostači. Toda popis prebivalcev župnije Kranj je glede stanovske in poklicne opredelitve precej nejasen in nepregleden. Popisne skupine — ni jasno, ali so bila gospodinjstva ali hiše — se ne dajo med seboj natančno ločiti. Pod skupnim nadpisom gostačev iste hiše so navedeni tudi posamezni meščani. Zato so številke o stanovski in poklicni strukturi le približne in je mogoče, da bi prišli pri podrobnejši analizi in z uporabo drugih morebitnih virov do nekoliko drugačnih rezultatov.

V naslednjem je po posameznih stanovskih in poklicnih kategorijah izkazano najprej število popisnih skupin (hiš, gospodinjstev), nato pa skupno število prebivalcev.

Prebivalstvo Kranja leta 1754

	Popisne skupine	Število prebivalcev
meščani	148	671
meščanski gostači		75
brez označbe	45	112
gostači		296
posli, vajenci, pomočniki		217
dninarji	2	36
javni uslužbenci	9	32
duhovniki, mežnarji	8	24
mlinarji, tesarji, trgovci	6	30
plemiči	2	7
Skupaj	220	1500

Le pri šestih družinskih poglavarjih je bil naveden poklic, ki kaže na samostojno obrtno dejavnost: pri štirih mlinarjih, enem tesarju in enem trgovcu. Pri 45 osebah je omenjeno, da gre za vajence ali pomočnike; to je edina nadaljnja označba, po kateri moremo sklepati na zaposlitev v obrti. Med posli je bilo 17 pastirjev. Del meščanov se je torej ukvarjal tudi s kmetijstvom. Posle, med katerimi so prevladovale ženske, je imelo 64 družinskih poglavarjev. Med javnimi uslužbenci so mestni pisarji, stražniki, mitniški uslužbenci, sodni sli itd.

Za šest podeželskih župnij — Šmartno, Naklo, Preddvor, Podbrezje, Križe, Smlednik — so rezultati glede gospodarske strukture zajeti, ločeno po župnijah, v skupnem pregledu. Čeprav niso popisovalci v vseh šestih župnijah sestavili popisov enako, in so, kot smo omenili že uvodoma, razlike zlasti pri popisu gostačev, glede katerih dostikrat ni jasnosti, koliko so samostojne gospodinjske enote, se vendar dajo rezultati med seboj primerjati. Družinski poglavarji in gospodinjske popisne skupine so izkazani v pregledu v treh glavnih kategorijah, kmetje, kajžarji in gostači, in končno v četrti, ki združuje vse ostale stanove.

Družinski poglavarji

Župnija	Kmetje	Kajžarji	Gostači	Ostali	Skupaj
Šmartno	228	176	259	15	678
Naklo	123	106	18	11	258
Preddvor	360	194	203	43	800
Podbrezje	93	117	43	3	256
Križe	122	85	2	12	221
Smlednik	151	179	24	13	367
Skupaj	1077	857	549	97	2580

Medsebojno razmerje družinskih poglavarjev, kmetov, kajžarjev in gostačev — ostali stanovi so številčno in sorazmerno šibki — se je po župnijah zelo spreminjalo. Razlike so deloma le navidezne, ker so posledica različnega načina uvrščanja gostačev v popisne skupine. Kajžarji so bili povsod zelo številni, na splošno so le malo zaostajali za kmeti, v podbreški in smledniški župniji so jih celo prekašali.

Za prikaz strukture vsega prebivalstva se ne moremo zadovoljiti le z gornjimi skupinami. Treba je upoštevati tudi posle, hlapce in deklet, ki so predstavljali precejšen del podeželskega prebivalstva.

Prebivalstvo po stanovski strukturi

Župnija	Kmetje	Kajžarji	Gostači	Posli	Ostali	Skupaj
Šmartno	1223	769	1031	427	61	3511
Naklo	684	418	204	139	52	1497
Preddvor	2170	849	596	442	211	4268
Podbrezje	500	539	179	126	11	1355
Križe	666	334	139	133	64	1336
Smlednik	878	815	427	288	64	2472
Skupaj	6121	3724	2576	1555	463	14439

Prebivalstvo po stanovski strukturi v %

Župnija	Kmetje	Kajžarji	Gostači	Posli	Ostali	Skupaj
Šmartno	34,8	21,9	29,4	12,2	1,7	100
Naklo	45,7	27,9	13,6	9,3	3,5	100
Preddvor	50,9	19,9	14,0	10,3	4,9	100
Podbrezje	36,9	39,8	13,2	9,3	0,8	100
Križe	49,8	25,0	10,4	10,0	4,8	100
Smlednik	35,5	33,0	17,3	11,6	2,6	100
Skupno povpr.	42,4	25,8	17,8	10,8	3,2	100

Deleži prebivalstva po posameznih kategorijah kažejo, da pripadniki kmečkega stanu niso prevladovali v toliki meri, kot bi pričakovali na področju, ki je imelo nedvomno izrazit agrarni značaj. Saj je bila v treh župnijah kmečkega stanu samo dobra tretjina prebivalstva in le v pred-dvorski župniji več ko polovica. Delež kmečkega prebivalstva se seveda poviša, če mu prištejemo kmečke posle. Izmed 1515 poslov v vseh župnijah je bilo zaposlenih pri kmetih 1176 ali 75,6 %, pri kajžarjih 9,6 %, pri gostačih 2,6 % in pri ostalih 12,2 %. Kmečki posli so gotovo prihajali večidel iz kajžarskih in gostaških družin, dasi mogoče tudi posli kmečkega rodu niso bili izjeme. V socialnem pogledu so bili poseben sloj, zato je upravičeno, da jih ločimo od drugih. V skupini ostalih so poleg drugih zastopani tudi fevdalni zemljiški posestniki in duhovniki, ki so imeli sorazmerno večje število poslov, zato ima ta skupina višji odstotek poslov, kakor bi sicer ustrezalo njeni številčni moči.

Gospodarsko in socialno zanimivi sta skupini kajžarjev in gostačev. Kmetom je bila vir za preživljanje v prvi vrsti zemlja, dasi so se nekateri ukvarjali tudi s trgovanjem, prevozništvom in podobnimi opravki ter si

Pogled na Kranj okoli leta 1930

tako pridobili postranski zaslužek. Glede dejavnosti kajžarjev in gostačev nam popisi povečini ničesar ne povedo; izjema je popis za preddvorsko župnijo, kjer so številni kajžarji in gostači označeni tudi kot rokodelci.

V preddvorski fari so bili popisani naslednji rokodelci:

	kajžarji	gostači		kajžarji	gostači
čevljarji	10	3	krojači	4	6
tkalci	2	3	tesarji	3	9
kolarji	2	3	sodarji	—	5
kovači	2	3	izdelovalci sit	1	2
steklarji	1	—	mizarji	—	1
zidarji	—	1	izdelovalci pip	—	1

Izmed gostačev je imel eden vinotoč, eden pa je bil kramar. Le kot rokodelca, brez označbe kajžarstva ali gostaštva, sta navedena en zidar in en žebjar. Dva izmed rokodelcev sta imela učence.

Med gostači je v popisu 89 označenih za dninarje (Tagelöhner, Tagwerker). Skoraj gotovo so se ti dninarji ukvarjali največ s kmečkim delom kot delavci na kmetijah in fevdalnih posestvih, katerih je bilo v župniji

kar pet. Vendar ostane še precej kajžarjev in gostačev, glede katerih nimamo nikakih podatkov o njihovi gospodarski ali drugačni dejavnosti. Verjetno tudi popisovalci niso dosledno za vse popisane navedli ustreznih podatkov.

Težko bi verjeli, da v sosednih župnijah ni bilo oseb, ki bi se ukvarjale s kakšnim rokodelstvom ali drugo pridobitno dejavnostjo, čeprav je bilo mogoče v krajih blizu mesta manj potrebe ali pa so bile možnosti zaradi cehovskega sistema omejene. Veliko število gostaških in kajžarskih družinskih poglavarjev v šmartinski župniji se je ukvarjalo s sitarstvom. Za Bitnjo omenja Valvasor, da v njem prebivajo največ sitarji, ki so izdelovali sita iz konjske žime.³² S sitarstvom so se ukvarjali tudi v Stražišču. V okolici Kranja je bilo razširjeno platnarstvo in suknarstvo, leseno robo (škafje in sode) so izdelovali v Britofu.³³ V času Valvasorja je bilo v Strahinju mnogo tkalcev.³⁴ Razne domače obrti, ki se sicer v popisih prebivalstva le redko omenjajo — nekaj izdelovalcev sit in tkalcev je bilo navedenih v župniji Preddvor — so bile gotovo poglavitno opravilo številnih kajžarjev in gostačev in njihov vir zaslužka.

V.

Od vojaških konskripcij in ljudskih štetij so ohranjeni podatki o stanovski in poklicni strukturi prebivalstva le za večje upravne enote, dežele, okrožja in pozneje za okraje, tako da strukture na ozemlju današnje občine ni mogoče prikazati. Tudi se je spreminjala stanovska in poklicna klasifikacija in je pri tej statistiki primerjava med rezultati raznih popisov le delno mogoča.

Največje spremembe v strukturi prebivalstva je povzročila industrializacija. Ob popisu leta 1900 je prišlo v kranjskem političnem okraju od zaposlenega prebivalstva 70.7 % na kmetijstvo in gozdarstvo, 17.7 % na industrijo in obrt, 2.3 % na trgovino in promet ter 9.3 % na javno službo, svobodne poklice, prebivalstvo brez poklica in brez navedbe poklica.³⁵ Na področju današnje občine je bil delež kmetijstva verjetno še višji, kajti na tem področju so bili le redki in manjši industrijski obrati. Industrijsko središče okraja je bil tedaj Tržič s svojo veliko tekstilno

Die Ehre des Herzogthums Crain, 2. knjiga, 117. — ³³ J. Ž o n t a r, o. d., 251 sl. —

³⁴ J. W. V a l v a s o r, 2. knjiga, 125. — ³⁵ Izračunano po rezultatih objavljenih v Berufsstatistik nach den Ergebnissen der Volkszählung vom 31. December 1900, Oest.

tovarno, več železarskimi obrati, tovarno lepenke, več usnjarnami in številnimi čevljarji. Delež, ki je po statistiki zaposlenega prebivalstva prišel v kranjskem okraju na industrijo in obrt, je šel v glavnem na račun Tržiča.

Popis leta 1931 je pokazal že bistveno drugo strukturo. Od zaposlenih je prišlo tedaj na kmetijstvo 48.6 %, delež industrije in obrti pa se je povzpел na 36.9 %. Na zaposlene v trgovini, prometu in kreditnih zavodih je prišlo 4.6 %, v javnih službah in prostih poklicih 4.7 %, v ostalih poklicih ter brez označbe poklica jih je bilo 5.2 %.³⁶

Obratno kot v rezultatih leta 1900 je bil delež industrije in obrti na kranjskem področju tedaj višji, kot je znašalo okrajno povprečje. Nova industrija se je koncentrirala v Kranju in okoliških krajih, tržiški in škofjeloški okoliš okraja sta glede industrializacije zaostajala.

Popis iz leta 1953 se po načinu obdelave in po poklicnih skupinah razlikuje od prejšnjih poklicnih statistik. Gospodarsko aktivno prebivalstvo je razporejeno po vrstah dejavnosti.³⁷ Kot gospodarsko aktivne so štete osebe, ki prejemajo za svoje delo plačo v denarju ali naravi. Vsem gospodarsko aktivnim osebam je skupno, da redno opravljajo določeno delo zaradi pridobivanja sredstev za preživljanje. V posebni skupini »brez dejavnosti ali neznano« so osebe, ki začasno niso delale v svojem poklicu, in tiste, katerih vrsta dejavnosti ni znana ali ni opredeljena. Med gospodarsko neaktivnim prebivalstvom so bile štete v posebni skupini osebe z lastnimi dohodki, ki niso izviral iz njihovega tedanjega, temveč prejšnjega dela. To so bili osebni in rodbinski upokoјenci, rentniki, prejemniki socialne podpore itd. V skupini vzdrževanega prebivalstva so osebe, ki nimajo svojih dohodkov, torej tiste, ki se ne preživljajo same. V posebni skupini je navedeno še posebej kmetijsko prebivalstvo, med katero so štete vse osebe, ki delajo na kmetijskih gospodarstvih, ne glede na to, če so starešine, pomagajoči družinski člani ali delavci in uslužbenci in ne glede na vrsto dela, ki ga opravljajo.

V naslednji tabeli so objavljeni podatki popisa prebivalstva iz leta 1953 po vrstah dejavnosti za področje kranjske občine in posamezne katastrske občine.³⁸

Statistik, LXVI. Bd., 5. Heft. — ³⁶ Izračunano na podlagi rezultatov objavljenih v Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931 god., knjiga IV, Prisutno stanovništvo po glavnem zanimanju. — ³⁷ Površine in prebivalstvo LR Slovenije po okrajih in občinah, Ljubljana junija 1956. Ta publikacija Zavoda za statistiko LR Slovenije vsebuje metodologijo popisa od 31. III. 1953. — ³⁸ Popis stanovništva FNRJ 1953, knjiga 14.

Prebivalstvo po

Aktivno prebivalstvo

Katastrske občine	Kmetijsko prebivalstvo	Rudarstvo	Industrija	Kmetijstvo	Gozdarstvo	Gradbeništvo	Promet
Mesto Kranj							
Čirčiče	137	—	150	45	—	17	6
Drulovka	79	—	214	43	—	25	16
Huje	39	—	760	18	1	21	10
Klanec	46	—	190	27	1	14	17
Kranj	91	2	1558	44	8	156	98
Primskovo	164	1	394	80	—	47	19
Rupa	60	—	19	33	1	6	2
Stražišče	171	—	936	112	6	40	33
Struževo	44	—	82	19	—	13	4
Skupaj	831	3	4303	421	17	339	205

Okolica

Babni vrt	231	—	37	112	—	10	—
Bela	282	—	100	161	8	13	—
Bitnje	259	—	293	152	—	11	6
Breg ob Savi	114	—	26	57	—	4	2
Breg ob Kokri	253	—	58	124	24	4	1
Britof	117	—	119	80	1	22	2
Cerklje	233	—	38	143	—	14	3
Češnjevček	89	—	9	53	—	3	—
Dobrava	37	—	—	16	—	1	—
Duplje	174	—	161	94	—	4	4
Golnik	65	—	6	36	—	2	5
Goriče	120	—	16	54	—	2	1
Grad	246	—	42	131	—	24	4
Hrastje	155	—	86	86	—	5	2
Jama	98	—	10	60	—	6	—
Kokra	126	54	2	74	30	9	2
Kokrica	243	—	246	133	—	30	1
Križna gora (del)	73	—	—	36	—	—	—
Lahovče	300	—	6	159	1	7	—
Luže	225	—	67	128	1	25	3
Mavčiče	126	—	29	97	—	16	1
Naklo	99	—	81	64	—	6	7
Nemilje (del)	178	—	9	112	7	—	—
Okroglo	62	—	7	34	—	—	—
Olševček	176	—	13	90	4	7	—
Pivka	86	—	18	43	—	3	2
Podbrezje	193	—	88	95	3	3	1
Podreča	124	—	30	83	—	19	2
Praše	69	—	12	48	—	7	—
Predoslje	179	—	90	102	—	10	—
Pšata	77	—	6	39	—	8	—
Spodnja Besnica	104	—	47	65	—	3	3
Spodnje Jezersko	31	1	1	16	20	4	1
Spodnji Brnik	209	—	12	114	—	11	—

dejavnosti 1953

po vrstah dejavnosti

Trgovina	Obrt	Uslužnostna obrt	Uprava	Brez dejavno- sti, neznano	Skupaj	Osebe z lastni- mi dohodki	Vzdrževano prebivalstvo
18	30	3	10	47	326	30	324
15	31	1	10	18	373	55	409
67	58	24	113	27	1099	96	883
32	49	11	37	32	410	83	400
447	277	104	667	257	3618	588	3320
70	91	20	68	54	844	114	869
8	7	2	8	5	91	11	115
66	147	29	98	85	1552	326	1536
8	10	2	12	12	162	29	164
731	700	196	1023	537	8475	1332	8020
1	12	2	18	10	202	21	180
8	61	—	4	16	371	44	372
13	30	3	11	29	548	140	492
5	6	2	1	6	109	3	114
9	38	3	62	23	346	215	355
12	25	3	12	15	291	32	312
15	50	5	32	19	319	38	277
2	7	—	1	2	77	3	49
—	2	—	—	1	20	3	23
10	38	1	10	20	342	58	385
2	9	8	285	4	357	32	247
5	18	2	24	5	127	20	139
5	44	3	13	16	282	49	342
5	14	—	7	19	224	27	180
—	4	—	1	5	86	10	83
9	5	1	4	7	197	31	200
32	34	4	21	34	535	57	530
1	2	—	—	2	41	3	35
3	16	—	2	16	210	19	184
10	23	1	1	9	268	28	245
3	10	3	7	5	171	22	127
18	52	2	17	22	269	41	253
2	8	—	3	2	143	28	148
1	3	—	2	4	51	4	34
4	14	3	8	19	162	20	136
4	9	1	3	4	87	7	85
6	35	3	14	12	260	57	287
9	17	—	1	5	166	12	107
1	5	—	3	5	81	6	61
11	23	2	21	9	268	38	227
—	11	—	1	5	70	5	65
—	7	—	4	4	138	17	110
1	1	3	2	4	54	11	87
4	11	1	1	11	165	8	141

Katastrske občine	Aktivno prebivalstvo						
	Kmetijsko prebivalstvo	Rudarstvo	Industrija	Kmetijstvo	Gozdarstvo	Gradbeništvo	Promet
Srednja vas	80	—	7	48	—	2	—
Strahinj	149	—	81	86	—	9	5
Suha	118	—	21	58	—	3	—
Sv. Jošt	121	—	28	59	2	2	2
Šenčur	346	—	228	192	—	28	2
Šenturška gora	353	—	3	188	5	12	1
Šmartno	212	—	13	114	3	13	2
Štefanja gora	129	—	1	68	—	—	—
Tenetiše	43	—	32	27	1	—	—
Trboje	172	—	79	109	—	12	3
Tupaliče	120	—	23	62	3	9	1
Velesovo	366	1	67	199	—	18	1
Visoko	234	1	86	122	—	18	—
Voglje	369	—	124	224	—	43	1
Zalog	260	—	12	161	—	9	—
Zgornja Besnica	149	—	46	92	—	2	9
Zgornje Jezersko	133	5	1	68	40	3	4
Zgornji Brnik	287	1	24	162	1	24	1
Žabnica	236	—	83	160	—	3	14
Žeje	83	—	28	38	1	2	—
Skupaj	9095	63	2752	5128	155	505	104
Skupaj občina	9926	66	7055	5549	172	844	309

Delež aktivnega prebivalstva po posameznih vrstah dejavnosti je znašal v odstotkih:

Vrste dejavnosti	Mesto	Okolica	Vse področje
Rudarstvo	—	0,5	0,3
Industrija	50,8	23,7	35,1
Kmetijstvo	5,0	44,2	27,7
Gozdarstvo	0,2	1,3	0,9
Gradbeništvo	4,0	4,3	4,2
Promet	2,4	0,9	1,5
Trgovina	8,6	3,1	5,4
Obrt	8,3	9,1	8,7
Uslužnostna obrt	2,3	0,8	1,5
Državna uprava	12,1	6,6	8,9
Brez dejavnosti in neznano	6,3	5,5	5,8
Skupaj	100,0	100,0	100,0

Absolutno je šla sprememba v strukturi prebivalstva verjetno največ v korist industrije. Toda relativno je bil v drugih poklicnih skupinah

po vrstah dejavnosti

Trgovina	Obrt	Uslužnostna obrt	Uprava	Brez dejavnosti, neznano	Skupaj	Osebe z lastnimi dohodki	Vzdrževano prebivalstvo
—	5	1	8	8	79	9	66
12	30	—	7	24	254	43	237
3	6	—	4	4	99	9	90
2	6	—	4	1	106	14	109
28	61	6	15	46	606	72	559
4	6	2	4	13	238	10	176
3	21	3	2	5	179	12	160
—	1	—	1	2	73	1	60
3	12	—	5	12	92	15	70
8	6	1	5	11	234	10	159
6	21	—	13	8	146	24	144
8	29	—	7	23	353	36	283
9	39	3	6	35	319	40	293
7	24	2	14	36	475	36	326
2	35	—	4	10	233	18	162
5	13	—	5	4	176	25	133
30	39	15	47	7	259	53	358
3	29	3	3	10	261	32	200
10	13	1	8	4	296	50	223
2	15	1	4	5	96	9	102
356	1055	94	762	637	11611	1627	10522
1087	1755	290	1785	1174	20086	2959	18542

napredek večji. Leta 1931 je bilo v vsem kranjskem okraju zaposlenih v trgovini in prometu ter kreditnih zavodih 1507 oseb, leta 1953 je bilo le na področju kranjske občine naštetih 1396 oseb s trgovinsko in prometno dejavnostjo. Še večje so razlike pri zaposlenih v državni upravi. Ves kranjski okraj je imel leta 1931 v službi javne uprave, vojske in v prostih poklicih 1534 oseb; za kranjsko občino je leta 1953 izkazanih 1785 oseb v skupini državne uprave. V skupino ostalih poklicev in oseb brez poklica so leta 1931 šteli tudi rentnike in upokojence. V tej skupini je bilo tedaj v kranjskem okraju 1698 oseb. Leta 1953 je bilo v kranjski občini 1627 neaktivnih oseb z lastnimi dohodki, med katere sodijo upokojenci, prejemniki socialnih podpor itd. Skupina oseb brez dejavnosti pa je posebej štela 1174 oseb. Te absolutne številke kakor tudi zgoraj navedeni odstotki kažejo, da je delež prebivalstva, ki svojih dohodkov ne prejema neposredno iz gospodarske dejavnosti, zelo narasel.

Od leta 1953 je naš gospodarski razvoj naglo napredoval. Povečanje gospodarske aktivnosti ni moglo ostati brez vpliva na gospodarsko in poklicno strukturo prebivalstva, zato moremo pričakovati, da bodo rezultati prihodnjega štetja ponovno pokazali precejšnje spremembe.

DIE BEVÖLKERUNG IM BEREICHE DER GEMEINDE KRANJ

Zusammenfassung

In den zwei Jahrhunderten, von der ersten Volkszählung im Jahre 1754 bis zum Jahre 1953, ist die Bevölkerungsentwicklung auf dem Gebiete der heutigen Gemeinde von Kranj durch vier Stufen verlaufen. Von der Mitte des XVIII. Jahrhunderts bis ungefähr zu den 20. Jahren des vorigen Jahrhunderts war es zu einer Bevölkerungsstagnation gekommen. Diesem Zeitabschnitt folgte die Periode eines langsamen und mässigen Zuwachses, was ungefähr bis zu den 70. Jahren gedauert hat. Der Zuwachs war ein allgemeiner und fast in allen Katastralgemeinden sichtbar. Während dieser Zeitperiode machten sich einige günstige Reformeinflüsse in der sozialen Lage des Bauernstandes als auch in der Landwirtschaftsproduktion geltend. Im Jahre 1869 haben auf dem heutigen Gemeindegebiete 25.879 Personen gelebt. In der Zeit als die Industrie sich in den wirtschaftlich fortschrittlicheren Ländern Mitteleuropas entfaltete, kam der Agrarcharakter des slowenischen Landes immer mehr zum Ausdruck. Für die Bevölkerungsentwicklung hatte das Zurückbleiben hinter dem Wirtschaftsfortschritt mehr entwickelter Länder negative Folgen. Eine beträchtliche Anzahl der Einwohner hatte in der Fremde bessere Lebensbedingungen gesucht. Es kam also zur Auswanderung, die fast alle Teile des slowenischen Gebietes traf. Die Folge war natürlich eine Bevölkerungsstagnation oder, besser gesagt, ein Bevölkerungsrückgang. Diese Periode dauerte bis zum ersten Weltkrieg. Auch im Bereich der heutigen Gemeinde Kranj war die Bevölkerungszahl im allgemeinen im ständigen Rückgang; die Auswanderung aus diesem Gebiete ging vorwiegend in die steirischen und kärntischen Industriezentren.

Die Entstehung Jugoslawiens brachte einen Umschwung mit sich. In der Umgebung der Stadt Kranj waren mehrere Industrieunternehmen meistens der Textilindustrie, entstanden, die eine grosse Arbeiterzahl angelockt haben. Die Volkszählung des Jahres 1931 zeigte sofort eine stärkere Einwohnerzunahme im Vergleiche zu der natürlichen Vermehrung der Bevölkerung. Die Auswanderung aus dem Gemeindebereiche von Kranj hörte auf und die Einwanderung oder Ansiedelung begann. Die Bevölkerung wuchs, besonders nach dem zweiten Weltkrieg, unter den neuen Sozial- und Wirtschaftsbedingungen: bei der Volkszählung des Jahres 1953 konnte man in diesem Gebiete 41.587 Personen, also einen Zuwachs von 46 % feststellen. Der Fortschritt war fast in allen Orten wahr zu nehmen; eine Ausnahme bildeten nur die Gebirgsdörfer und einige Dörfer in den Tälern, die den ausschliesslichen Agrarcharakter beibehalten hatten.

Durch die Volkszählung in dem Jahre 1754 gewinnt man einen tieferen Einblick in die Standes- und Sozialstruktur der Bevölkerung. In sechs Pfarren, welche über eine Hälfte des Gebietes von Kranj ausmachten, teilweise sogar über den Gemeindebereich hinaus reichten, gehörten 42,4 % der Einwohner dem Bauernstande an, 25,8 % waren Keuschler, 17,8 % Inwohner oder Häusler, 10,8 % Dienstboten und 3,2 % gehörten den übrigen Ständen zu. Die Keuschler und Inwohner verdienten sich ihren Lebensunterhalt mit Handwerk oder mit Hausindustrie. Die Aufzeichnungen geben aber nur ungenügende Angaben darüber. Die auf Grund der Volkszählungen vor dem ersten Weltkriege aufgestellten Berufsstatistiken zeigen den vorwiegenden landwirtschaftlichen Charakter der Bevölkerung; im Jahre 1900 entfielen im politischen Bezirk von Kranj 70,7 % Beschäftigte auf den Ackerbau und das Forstwesen, auf die Industrie und das Gewerbe aber nur 17,7 %. Die Volkszählung aus dem Jahre 1931 weist schon eine andere Struktur des ganzen Gebietes auf: der Anteil der Industrie- und des Gewerbes war auf 36,9 % der Beschäftigten gestiegen, im Ackerbau hingegen kam es zum Rückgang auf 48,6 %. Bei der Volkszählung im Jahre 1953 gehörten im Bereich der Gemeinde nur 28,6 % der wirtschaftlich aktiven Bevölkerung der Ackerbau- und Forstwirtschaft an, der Industrie und dem Gewerbe hingegen bereits 49,8 %; auch die Zahl der Angestellten in der Staatsverwaltung war beträchtlich gestiegen als auch jene der wirtschaftlich nicht aktiven Personen mit eigenem Einkommen, zu denen vor allem die in den Ruhestand getretenen, die Sozialunterstützung Geniessenden und ähnliche Gruppen gezählt werden.